

LEONARDO GENFUNDET I FIRENZE

Af Ivan Ž. Sørensen

I Firenze gjorde man for nylig et exceptionelt fund, eller rettere: man fik fastslået hvor Leonardo da Vinci boede og arbejdede i årene omkring 1500, nemlig i klosterkomplekset ved kirken Santissima Annunziata. Fundet har vakt international opmærksomhed. Ivan Ž. Sørensen har besøgt Leonardos gamle værksted i Firenze.

I år 2005 faldt Jesus' dødsdag, langfredag, på hans undfangelsesdag, d. 25. marts, 9 måneder før hans fødselsdag. *Mariæ Bebudelsesdag* hed dagen i gamle dage, og den blev fejret behørigt. Det bliver den fortsat i Italien, og i år blev den i særlig grad festligholdt i kirken *Santissima Annunziata* (dvs. "Den hellige Bebudelse") i Firenze, ikke så meget på grund af det forunderlige sammenfald af dagene, men fordi kirken har været i vælten på det sidste – for her fandt man for nylig Leonardo da Vincis gamle tilholdssted.

Der har i årets første måneder været afholdt flere Leonardo-konferencer i Firenze, bl.a. med diskussion af Dan Browns *Da Vinci mysteriet*, og det var på en af disse konferencer at tre forskere d. 10. januar i år offentliggjorde resultatet af deres årelange arbejde med et nok så spændende mysterium. Det var ikke bare Leonardos arbejdssted, der kom for en dag, men også fresker (vægmalier) af ham og hans medarbejdere; fresker med motiver der er helt identiske med motiver på andre af hans mere kendte værker og i hans bøger med fuglestudier og tegninger af fuglenes flugt. Det var i dette værksted han lavede forarbejdet til maleriet *Maria, Jesus og Anna selvtredje*, og det var sandsynligvis her han første gang mødte "la Gioconda" – modellen til *Mona Lisa*. Og i et tilstødende hemmeligt rum foretog han hemmelige anatomiske studier.

Piazza SS. Annunziata. Rytterstatuen af Storfyrst Ferdinand I deler det bagvedliggende bygningskompleks med kirken til højre og det gamle kloster til venstre, hvoraf en del nu hører under *Istituto Geografico Militare*.

En af forskerne, Alessandro Del Meglio, viser rundt. Med stor entusiasme forklarer han forskerholdets fund og arbejdsmetoder, med gode Leonardo-anekdoter undervejs. Del Meglio er chef for kortarkivet i "Istituto Geografico Militare", en institution som har til huse i en del af den gamle klosterbygning ved kirken *Santissima Annunziata*. Kirken er bl.a. berømt for et billede med en bebudelsesscene, hvor Ærkeenglen Gabriel kommer med det glade budskab til Jomfru Maria, en *Annunciazione*, en fresko fra 1300-tallet der dyrkes den dag i dag fordi den tillægges undergørende kraft.

Nu har man så ydermere opdaget en Leonardo-*Annunciazione*.

Hele dette kloster- og kirkekomplekset blev i 1250 grundlagt af en nystiftet munkeorden, kaldet Marias tjenere – "Servi di Maria". I 1400-tallet blev det ombygget af Medici-familiens hof-arkitekt, Michelozzo, mens Brunelleschi formede pladsen foran, en af de smukkeste renaissance-pladser overhovedet med bl.a. *Ospedale degli Innocenti*.

Når man træder ind ad kirkedøren kommer man først ind i en nu overdækket gård omkranset af søjlegange. Det var i de første årtier af 1500-tallet et rigt og inspirerende kunstmiljø, mødested for en række unge kunstnere der tog tråden op fra genierne Leonardo, Michelangelo og Rafael: Andrea del Sarto, Pontormo, Rosso Fiorentino og Franciabigio holdt til her, de florentinske manierister – dem der som unge, håbefulde elever malede freskerne hele vejen rundt i søjlegangen.

Og Leonardo havde været der.

Det vidste de unge kunstnere naturligvis dengang – og det vidste Del Meglio & co. også – 500 år senere. Alligevel har sporene fra mesteren ligget ubemærket hen i disse mange år.

Forskerne vidste det bl.a. fra den florentinske maler og arkitekt Giorgio Vasari (1511-74), som også var kunsthistoriker. Hans store kunstner-biografi *Vite de' più eccellenti pittori, scultori e architetti* udkom i 1550, og i en ny udgave i 1568; det er en af de vigtigste og fornøjeligste kilder til *Renaissancens ypperste Kunstnere* – som den hedder på dansk i Emil Rasmusens udgave fra 1907. Hos Vasari kan man læse at Leonardo vendte tilbage til Firenze efter mange år i Milano-fyrsten Francesco Sforza's tjeneste, og efter at have fuldført sin berømte sidste nadver, 48 år gammel, rig og berømt og fuld af virkelyst – allehånde projekter foresvævede ham:

"Da han vendte tilbage til Florens, havde Munkene i Klosteret de' Servi netop overdraget Filippino [Lippi] at male Billedet til Højalteret i Nunziata-Kirken [= SS. Annunziata]. Lionardo lod sig forlyde med, at han gerne vilde have udført dette Arbejde, og da Filippino hørte dette, sagde han sig fra Bestillingen som den elskværdige Mand, han var. For at Lionardo kunde male det, optog Munkene ham hos sig, idet de sørgede baade for ham og alle hans, og saaledes holdt han dem hen i lang Tid, uden at han nogensinde paabegyndte noget. Endelig malede han en Karton med Vor Frue, den hellige Anna og Kristus, som ikke blot opfyldte alle Kunstnerne med Beundring, men, da den var fuldført, fik baade Mænd og Kvinder, unge og gamle til at strømme til hans Værelse, som man gaar til højtidelige Fester, for at se Lionardos Vidunder, der hensatte hele Befolkningen i Beundring."

Det er altså dette værelse der nu er blevet identificeret. Her hvor det forekom munkene at han ikke foretog sig noget fornuftigt!

Den karton som Vasari omtaler, er gået tabt, men Leonardo lavede en næsten identisk få år efter; den befinder sig nu på National Gallery i London. En sådan karton er et forstudie til et egentligt maleri.

Til venstre Alessandro Del Meglio foran fresken i trappeopgangen i det gamle kloster med Leonardos Bebudelsesscene – med omridset af den nedtagne ærkeengel. Til højre i billedet ses den blændede dør ind til Leonardos arbejdsværelse – der nu bruges af kartograferne i Det Geografiske Institut.

Når det har været upåagtet, så skyldes det at klosterkomplekset flere gange er blevet totalt ombygget og brugt til mange forskellige formål. I 1594 oprettede Storfyrst Ferdinand I (ham på rytterstatuen på pladsen) sit fyrstelige stutteri i en del af bygningerne, og i oplysningstiden blev klostret, som så mange andre, lukket. Fra 1872 har *Istituto Geografico Militare* haft til huse her. Og det er forskere herfra der i de sidste år har haft travlt med at kortlægge stedet.

Identifikationen af Leonardos værelse og værksted er naturligvis kun en lille del af hele denne kortlægningshistorie, men det er den der har vakt furor. Sagen er, at det der engang var klostrets *foresteria*, dvs. gæsteafdeling for lægmænd, nu hører under Det Geografiske Institut, og Leonardos værksted er nu kartografernes arbejdsværelse. Leonardos hemmelige rum er der stadig – bag den malede dør foran kartografen. Den hvide væg til venstre for manden ved computeren deler simpelthen Det geografiske Institut og den tilbageværende del af klostret. Her var i gamle dage en dør ud til trappeopgangen – og til de vægge som Leonardo og hans elever dekorerede.

Lige uden for Leonardos værelse finder man (på klostretsiden) en hårdt medtaget fresko, en del af en “Bebudelse”, hvor den centrale figur, ærkeenglen Gabriel er *staccato*, dvs. nedtaget;

Til venstre udsnit af Leonardos ungdomsværk “Bebudelsen” fra 1475 på Galleria degli Uffizi. Til højre en rødfarvet kopi af englen fra fresken i klostret, lagt oven i maleriets engel og gennemlyst.

hvornår det er sket, vides ikke. Men lige præcis omridset af englen peger direkte på en Leonardo, han så at sige citerer sig selv, nemlig fra ungdomsværket “Annunciazione” / “Bebudelsen”, der nu hænger på Uffizi’erne.

Alessandro Del Meglio viser hvordan figurerne er identiske, når de gennemlyses. Men også de afskallede farver (i højre side af freskoen) er et indicium, fordi Leonardo i disse år, ligesom på *Den sidste nadver* i Milano, eksperimenterede med at male med oliefarver på kridt. Og det holdt ikke i det lange løb.

I en anden hvælving finder man rester af en anden “Bebudelse”; her tilbagestår kun en himmel – med fugle. Disse fugle er til gengæld skildret grangiveligt som i Leonardos afhandling om fuglenes flugt, hvor han omhyggeligt beskriver fuglenes bevægelser, kraften i vingelagene, manøvreduktigheden, balancen og glidningen på vinden – hvad der satte Leonardo i stand til at male fugle som ingen havde gjort det før. Fuglestudierne var så ydermere idégrundlaget for hans utallige tegninger af flyvemaskiner og hans forsøg på at få en flyvemaskine i luften. Det lykkedes ikke dengang.

Men Leonardo var her, han boede, studerede og arbejdede i *Santissima Annunziata*, det er ganske vist.

Ivan Ž. Sørensen er lektor ved Amtsgymnasiet i Roskilde. Tidligere dansk lektor i Firences Universitet og inspektør på Karen Blixen Museet. Har bl.a. udgivet bøgerne *Inden turen går til Firenze* (Amanda 1993) og *Gid De havde set mig dengang”. Et essay om Karen Blixens heltinder og Tizians gudinder* (Gyldendal 2002)

Til venstre resterne af en Leonardo-fresko med fugle der letter, dykker, svæver. Til højre en kopi sammenholdt med en tegning i en af Leonardos tegnebøger.

Alessandro Del Meglio med et udsnit af Andrea del Verrocchios maleri *Jesus’ dåb* (1475). Del Meglio viser hvordan man før Leonardo ikke formåede at fremstille fugle i luften på en naturlig måde. Den unge Leonardo var i øvrigt i lære hos Verrocchio, og han havde en finger med i dette billede – men fuglene er Verrocchios.